

7. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства : вучэб. дапам. У 2 ч. Ч. 1. Літаратуразнаўства як навука. Эстэтыка літаратуры. Паэтыка. Мінск : БДУ, 2011. 247 с.

8. Соколов А. Н. Теория стиля. М. : Искусство, 1968. 224 с.

9. Тимофеев Л. И. Основы теории литературы. М. : Просвещение, 1976. 548 с.

Варабей М. П. (Мінск)

Сумленне роду ў паэме «Stare Wrota» Уладзіслава Сыракомлі

Уладзіслаў Сыракомля (1823–1862 гг.), сапраўднае імя якога Л. Ф. У. Кандратовіч, вядомы сучаснаму чытачу найперш сваімі краязнаўчымі нарысамі, народнымі гутаркамі і вершамі, прычым сярод апошніх апублікаваны два беларускамоўныя, большасць жа твораў – у перакладах.

Даследавалі спадчыну Уладзіслава Сыракомлі пераважна польскія (А. Драгашэўскі, Ф. Беляк, С. Цывіньскі, Ю. Трыпуцька, Ф. Фарнальчык, М. Раманькуўна і інш.) і беларускія (У. Мархель, А. Мальдзіс, К. Цвірка, Г. Кісялёў, І. Запрудскі, І. Багдановіч, Ж. Некрашэвіч-Кароткая і інш.) даследчыкі.

Для Уладзіслава Сыракомлі 1850-я гады сталі надзвычай плённым часам у стварэнні буйных ліра-эпічных твораў, натхнёных мінулым старою Літвы. Дасведчаны ў гісторыі, апантаны падарожнік-краязнаўца, сакратар археалагічнай камісіі меў за плячыма ўжо два тамы «Гісторыі літаратуры ў Польшчы» (1849–1851, 1850–1851) знакамітыя «Вандроўкі...» (1850–1852, 1853), пераклад з лацінскай мовы «Польшчы» Марціна Кромера (1853) і «Кароткага дзённіка польскіх падзей» Яна Салікоўскага (1855) і многае іншае. Верагодна, Сыракомля адчуваў у сабе і глыбокія веды, і мастацкі патэнцыял да стварэння буйных ліра-эпічных твораў, звязаных з гісторыяй роднага краю. Так паступова з’явіліся паэмы «Margier» (1854, 1855), «Córa Piastów» (1855), «Stare Wrota» (1856, 1857), «Marcin Studzieński» (1859), гутаркі (або гавэндзы) «Kapral Terefera I Kapitan Szerpentina» (1855, 1856), «Nocleg Hetmański» (1857), «Starosta Kopanicki» (1857, 1858), вершаванай драмы «Hrabia na Wątorach» (1856), «Kasper Karliński» (1857, 1858), «Możnowładcy i sierota (Zofija Xiężniczka Słucka)» (1858, 1859) і інш.

Адна са знакамітых гістарычных паэм, створаных у 50-я гады, залічаная да найбольш улюбёных самім аўтарам [2, с. 4], – «Stare Wrota» («Старыя вароты») – была завершана летам 1856 года ў Барэйкаўшчыне. Апублікаваная праз год, яна дагэтуль не перакладзена на беларускую мову. «Старыя вароты» – з шэрагу мастацкіх тэкстаў паэта, у якіх адлюстраваны падзеі часоў Рэчы Паспалітай – часоў слаўнай мінуўшчыны ў росквіце дзяржаўнасці.

Паэма была натхнёная альбомам Юзафа Ігнацыя Крашэўскага, дзе змешчана замалёўка за подпісам «Pocziwe Stare Wrota» («Паважныя старыя вароты»). Твор адкрываецца прысвячэннем Ігнату Ходзьку, адкуль можна даведацца, што Уладзіслаў Сыракомля паабяцаў на вечарыне ў Апалінарыя Концкага даслаць адрасату першыя напісаны з часу іх сустрэчы твор.

Аснова сюжэта раскрываецца ў эпіграфе – змешчаным у пачатку фрагменце з «Адказу на артыкул аб езуітах» Пятра Скаргі: «Jeden jednak na się grzech powiem: woźnicy Króla Jmści, który mię kilkanaście lat wozi i ze mną u dworu zstarzał, a nigdy mię nie przewrócił, uprosiłem wielką wakancyę w żupach, groszy 20 na tydzień, aby w starości głodem nie umarł» [2, с. 3].

Як у пераважнай большасці гістарычных твораў Уладзіслава Сыракомлі, у паэме прысутнічае ўзрушанасць сацыяльнымі і палітычнымі праблемамі, спроба вырашэння адвечных пытанняў, звязаныя з праблемай выбару чалавека ў розных сітуацыях. Дзеля асветы, дзеля набліжэння сваёй паэзіі да чытыча пісьменнік насычае свае творы вобразамі людзей, розных па сваім грамадскім статусе. У паэме «Старыя вароты» бачым Жыгімонта III Вазу, Пятра Скаргу, вазнічага Шалігу, збройніка, а, напрыклад, у гутарцы «Начлег гетмана», якая апавядае пра падзеі Лівонскай вайны, – гетмана Яна Тарноўскага, палясоўшчыка Суліму, яго сына Рыгора. У паэмах «Маргер», «Дачка Пястаў» пры іншых калізіях сутыкаюцца прадстаўнікі як розных саслоўяў, так і канфесій. Адметнае месца ў гістарычных творах Сыракомлі нададзена лёсам жанчын, якія ўцягнуты ў дзяржаўныя справы, – Эгле ў паэме «Маргер», Ганна ў паэме «Дачка Пястаў», Соф’я ў драме «Магнаты і Сірата». Прыклады з гісторыі ў творах Сыракомлі павінны працаваць на разуменне чалавечай роўнасці, таму галерэя вобразаў стракатая.

У паэме «Stare wrota» («Старыя вароты») перад чытачом паўстае Літва канца XVI ст. – у час кіравання Жыгімонта III Вазы. Адна з ключавых постацяў твора – святар пры каралеўскім двары, рэктар калегіума і першы рэктар Віленскага ўніверсітэта Пётр Скарга (1536–1612) [3].

Уладзіслаў Сыракомля выяўляе сацыяльную і палітычную сітуацыю ў тагачаснай Рэчы Паспалітай, фон падзей контррэфармацыі. Аўтар узвышае прапаведніка праз яго справы, роздумы, дылемы, падкрэсліваючы яго красамоўны талент: «*On broni świętych tajemnic ołtarzy, / Zaslania Kościoł od błędnej szarańczy, / W bitnych pancierzach odwagę rozżarzy, / W togach senatu szczepi duch poddańczy / Dwoi się Skarga – i kędyż go nie ma, / Gdzie woła Kościół lub ziemia rodzima*» [2, с. 6]. Значэнне фактычна галоўнага яе дзеяча падкрэсліваецца

апісаннімі таго, як кароль Жыгімонт III Ваза прыходзіць да Пятра Скаргі на споведзь або па параду: *«Że gdy jak ojciec od swawolnych dziątek / Doznał zniewagi szlachty czy magnata, / Już Zygmunt tęskni do spowiednich kratek, / Skarżyć się Skardze na ból, co przygniata? / Że kiedy dworskie pochlebstwo owionie, / Gdy mu dworują koronni panowie, / Tęskliwem okiem patrzy ku ambonie? / Bo tam z ust Skargi o prawdzie się dowie»* [2, с. 7].

Шырокіх характарыстык справам Жыгімонта III Вазы Сыракомля, быццам, не дае, спасылаючыся на тое, што падрабязнасцей ў гістарычных крыніцах і без таго шмат. Пісьменнік распавядае пра Пятра Скаргу, пра яго прыязнасць да караля Жыгімонта: *«A Skarga kochał Zygmunta trzeciego: / Bo w jego sercu dostrzegał grunt żyzny, / Bo w łzach pokutnych, co tu z oczu biega, / Widział deszcz hojny dla płonów ojczyzny»* [2, с. 7]. Уладзіслаў Сыракомля падкрэслівае важную ролю касцёла ў дзяржаве, а таксама яго вялікі ўплыў на грамадска-палітычнае жыццё.

Уладзіслаў Сыракомля паступова рухаецца ад Скаргі да яго служкі – літвіна Шалігі: *«Sługiwał dawniej na wojskowym żoldzie, / A gdy piątego krzyżyka dościga, / Był dojeżdżaczem przy panu Gasztoldzie. / Potém go bięda — na świecie zwyczajnie — / Wypchnęła z Litwy rodzinnego siola; / Został woźnicą przy królewskiej stajnie / I księdza Skargę woził do kościoła»* [2, с. 12].

Аўтар дае яскравую характарыстыку служкі ксяндза праз апісанне таго, як штодня вазнічы суправаджае ксяндза «ад езуітаў і да езуітаў», што Шаліга, «як гадзіннік», сумленна выконвае сваю службу. Пісьменнікам уведзены дыялог вазнічага і Скаргі падчас іх чарговай паездкі, дзе Шаліга распавядае пра дом удалага раней збройніка, каля якога праязджаюць. Вазнічы кажа, што збройнік памёр, засталіся ўдава і дзеці, галодныя і голыя, што раней чалавек апранаў войска ў латы і шлемы, а зараз яго сям'і ніхто не падасць і кашулі. Выслухаўшы Шалігу, Пётр Скарга пазначае на васковай дошцы імя ўдавы, і ўжо на наступны дзень жанчына атрымлівае дапамогу.

Аўтар распавядае пра тое, што Шаліга спагадлівага нораву, уважлівы да чужой бяды, не раз звяртае ўвагу ксяндза на людскія нягоды: *«Gdzie jaki dłużnik, co go lichwiarz dręczy, / Kogo nękają bezbożni pieniacze / Lub jakie bole komu serce ranią; / Gdzie biędne dziewczę rozpaczliwie płacze, / Stojąc nad grzechu straszliwą otchłanią; / Gdzie brat ku bratu oddycha niezgodą, / Gdzie się z sąsiadem poswarki zawiodą»* [2, с. 17].

Паступова Сыракомля прыходзіць да высновы аб характары Шалігі: *«Szeliga wszystko wygwarzył otwarcie; / Lecz była hardość w sercu tego»*

dziada: / Kiedy dla innych kołatał o wsparcie, / Nigdy o własnej nędzy nie zagada!» [0, с. 17]

Аўтар распавядае пра шляхецкае паходжанне Шалігі, пра яго працавітага бацьку, які не блаславіў сына на службу пры двары. Але Шаліга пайшоў з надзеяй на лепшае жыццё. Калі ж бацька паміраў, то вазнічы не змог да яго вярнуцца на блаславенне, а служба таксама не дала плёну. Шаліга адчуваў сваю віну, выправіўся ў войска, быў паранены, сям’я яго галадала. Дзякуючы каморніку Баболу Шаліга прыйшоў служыць на стайню – так былы шляхціц стаў вазнічым. Пётр Скарга з цягам часу прызначае выдатак свайму служку – 20 грошаў на тыдзень. Шалігу ксёндз пра гэта не паведамляе, але вазнічы ведае, з чыёй ласкі мае такую пенсію.

Праз некаторы час Пётр Скарга прыязджае наведаць свайго вазніцу, Шаліга просіць забраць яго сына Крыштафа ў сталіцу, каб той змог добра ўладкавацца на працу. Пасля смерці Шалігі-бацькі і ксяндза Скаргі малады Шаліга, прагнучы грошай, трапляе на службу да Багуслава Радзівіла, які быў на службе ў караля Швецыі. Такім чынам Крыштаф пераходзіць на бок шведаў.

У пэўны момант малады Шаліга вяртаецца да бацькоўскага дома, каб аднавіць яго, аднак і тут пераследуе далёка не высакародныя мэты – хоць і імкнецца аднавіць шляхецкі род, але цана гэтай справы – здрада айчыне.

Старыя вароты, будаваныя зусім не для кароннай брычкі, у выніку пахавалі пад сабой маладога Крыштафа Шалігу і яго вазніцу: «*Przegniła słoma i krokwi gromada / Całkiem przykryły woźnicę i pana, – / Trzaska się w szczęty karoca złamana, / I cug rumaków na kolana pada; / Na koniec targnął i odrzucił w stronę / Dwa trupy ludzkie na miazgę stłuczone...*» [2, с. 71]

Старыя добрыя гасцінныя вароты ваража сустрэлі свайго гаспадара, адпаведна выраку ксяндза Скаргі: «*Kto tędy przejdzie z jaką mysią zdrađną, / Niechaj te wrota na niego upadną!*» [2, с. 71]

На роднай зямлі старога Шалігі паўстае вобраз старой брамы са сваім першапрызначэннем: «... *Że w jednej Litwie stawią takie wrota, / Z czubiastym daszkiem, uplecionym słomą, / Na którym świeci uśmiech i szczerota, / Co w dzień i w nocy, wśród lata i zimy / Zdają się mówić: “serdecznie prosimy!”*» [2, с. 28]. Вароты робяцца маўклівымі сведкамі ўсіх падзей, што адбываюцца наўкола. «Паважныя старыя вароты» ўвасабляюць у творы Уладзіслава Сыракомлі і абарону, і традыцыю – трывалую, важкую, адначасова па-гаспадарску дагледжаную, упрыгожаную. У ёй Шаліга-дзед бачыў моц сям’і, ахову дома, тое, чаго варта трымацца. Шаліга-сярэдні – паважаў традыцыю, але страціў дзеля

служэння вялікай Радзіме, а малодшы – Крыштаф Шаліга – вырашыў аднавіць, але, перадусім, дзеля сябе самога, дзеля шляхецкага гонару.

У творы побач з вялікімі мерамі веры, дзяржавы, Айчыны паўстае праз увагу Уладзіслава Сыракомлі тое, дзякуючы чаму складаюцца гэтыя вялікія меры – учынкі асобных людзей. Характэрны для пісьменніка паказ у пэўнай ступені ідэалізаванай сітуацыі, калі Пётр Скарга і яго вазнічы Шаліга – людзі рознага сацыяльнага становішча – разам становяцца героямі свайго часу – чулыя, мудрыя, грунтоўныя і абавязкова з Богам у сэрцы.

На пачатку твора сустракаем наступную іранічную фразу: «*My się nie wdajem w historyczne sprawy: Bo strach rozbudzić krytyków z Warszawy*» («Мы не ўдаемца ў гістарычныя справы, бо страшна разбудзіць крытыкаў з Варшавы») [2, с. 5]. Заўвага дае спасылку на тое, што пры жыцці пісьменнік меў папрокі за недастатковую ўвагу да факталагічнай дасканаласці твораў. Так, даследчык Станіслаў Цывіньскі заўважыў, што актуальная Сыракомлю крытыка вылучала сярод недахопаў «недакладнасць у перадачы гістарычных вобразаў, знешнасць псіхалагічных назіранняў, аднастайнасць літаратурных ідэй, манатоннасць вершу ды спешнасць у мастацкай працы» [1, с. 47]. У абарону аўтара варта сказаць, што Уладзіслаў Сыракомля, бадай, апошні прадстаўнік позняга рамантызму, які ў час распачы паміж паўстаннямі 1830–1831 і 1863–1864 гадоў выкарыстоўваў вобразы даўніны з мэтай папулярызацыі гісторыі сярод людзей розных саслоўяў дзеля абуджэння нацыянальнай самасвядомасці, таму мінуўшчына ў яго творах падаецца з пэўнай доляй мастацкай умоўнасці.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Cywiński S. Syrokomla. Człowiek i twórczość. / Stanisław Cywiński. Wilno : Księgarnia Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, 1923. 62 s.
2. Syrokomla W. Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli). T. 3. Warszawa : Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, 1872. 363 s.
3. Гісторыя Беларусі : У 6 т. Т. 3. Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Ю. Бохан [і інш.]. Мінск : Экаперспектыва, 2004. 344 с.

Володько Е. А. (Мінск)

Функционирование заимствований в текстах Facebook на немецком языке

В немецком языке всегда использовались заимствования из других языков. В наше время такие единицы стремительно проникают в речь и чаще всего распространяются через интернет. Они выполняют важные функции не только в повседневной и научной коммуникации, но и в неформальном общении в социальных сетях. Посредством